

ПОЛИТИЧКА ВОЉА ВОЈСКЕ КАО ДЕЛА
АПАРАТА ПРИНУДЕ И ПОРЕДАК

Зоран Р. Пешић*

Универзитет „Унион – Никола Тесла“,
Факултет за пословне студије и право у Београду

Циљ овог рада је да покуша да одговори колико је војсци имплицитно или експлицитно инхерентна политичка воља, односно колика је могућност да се она формира и оствари утицај. У раду су коришћене аналитичко-синтетичка метода, методе апстракције, конкретизације и дедукције. Резултати указују на постојање разлога за формирање политичке воље али и да они нису нужно и довољни. Закључак је да је воља апарата могућа, да нужно није политичка и да предиспозиције за политичку вољу траже адекватан одговор и њихово препознавање, што је од обостране користи, за поредак и војску.

Кључне речи: *воља, политичка воља, војска, моћ, интерес, поредак*

Увод

Војска као део апарата принуде представља оружане снаге државе, има свој легитимитет и препознатљива обележја, делује аутономно, а истовремено је државни орган под контролом власти и део државног апарата. Поред основне улоге заштите суверенитета и територијалног интегритета и поретка, војска се јавља и као средство и инструмент политике које се може употребити за спровођење политичке воље.

Наша је намера да размотримо постоји ли могућност у демократском поретку да је војсци имплицитно или експлицитно инхерентна политичка воља, односно да ли се може јавити као индиректан актер политичких догађања са препознатљивим или скривеним интересима. Конкретније, наше хипотетичко полазиште је да ако војска нема формално-правно политичку вољу, а има одређене интересе, има ли могућност да је и формира и да ли је то пожељно?

С обзиром да не постоје нормативне предиспозиције за успостављање политичке воље војске, питање је зашто говоримо о политичкој вољи. Управо из самих суштина војске и политичке воље. О суштини војске ћемо говорити касније, а код политичке воље се не може пренебрегнути парадокс да се о њој говори у јавном дискурсу, тек када она изостане.

* Др Зоран Р. Пешић је ванредни професор.

Воља, интереси и моћ

Без обзира што су „теорије слободне воље уверљивије када изражавају наше интуиције и искуства него када их објашњавају“ (Nahmias, Morris, Nadelhoffer & and Turner, 2004, p. 162) ми у реалном животу правимо изборе, деламо према њима и имамо осећај слободе и одговорности. Зато је воља уз интелект и афекте једна од основних способности. Савременије поимање је да се „воља најчешће одређује као свесна намера којом се плански предузима активност којом се доноси и остварује одлука ради постизања циља“ (Пешић, 2013, p. 32), а што може припадати и војсци сходно њеној сврси и намени. Овако опште схваћена воља не искључује вољно деловање војске, а тиме и теоријске основе или могућност за конституисање политичке воље. Међутим, ако је наше полазиште да се политичком вољом „изражава способност и свест политичких актера, да својом слободном вољом управљају својим понашањем и делују у складу са моралним и законским нормама у постизању политичких циљева“, (Пешић, 2011, p.344) онда ствари делују неповољније. Војска и поред способности и свести, није политички актер, нити треба да има сопствене политичке циљеве и зато је првенствено објекат, а не субјекат политичке праксе. Консеквентно томе долазимо опет до питања „чему онда политичка воља Војске?“ Прво треба је размотрити и као могућност и друго, експлицитан изостанак воље, не значи да је и нема или да је безначајна.

Интерес је као и воља релација према потребама и вредностима. Интерес може бити мотив, инспирација за вољу, али и сврха, циљ. Препознавање интереса указује на разлоге понашања и легитимише вољу. Основа интереса је потреба. Интерес ствара потребе и одређује њихов карактер. Војска има потребе и вредности које су комплементарне и међузависне. Ако војска своју сврху види у јавном интересу, онда и она има (ствара) потребу да доприноси општем добру и себи. Улога поретка је да делује интегративно, да различите интересе и воље стави у функцију стабилности поретка и општег добра. У том случају се интереси не морају манифестовати као политички захтеви, односно као испољавање политичке воље.

Кохезију групе стварају интереси и потребе, а воља за остварењем је могућа ако група има моћ. Зато је моћ у теснијој вези, јер свако испољавање моћи је способност изазивања промена и наметање воље. Моћ је својство и предмет воље, комплексна и вишедимензионална. Према Даловом (R. A. Dahl) класичном поимању моћи, моћ се испољава кроз узрочни однос или сукоб у коме навладава неко ко може да учини да неко други ради нешто што иначе не би радио, (Dahl, 1957, p.201). Супротстављене су све три појаве страна, моћ, воља и интерес, али предност има војска због физичке моћи. Резултат је војна диктатура која нема перспективу данас. Бакрак (P. Bachrach) и Барац (M. Baratz) додају и другу димензију, а то је потенцијална моћ коју легитимишу одлуке које нису донесене а могуће су (Bachrach & Baratz p. 1962, 947). Овде постоји свест о сопственој политичкој вољи, моћи и интересу, али не постоји сукоб јер је он излишан. Моћ је толико већа да се наметање воље не доводи у питање. Рецимо моћ цивилног друштва, демократије и контроле данас надилазе оружану моћ војске. Слабост ове димензије је што се тешко открива и доказује. Према трећој димензији Лукса (S. Lukes), моћ је суптилна, субјект по њој делује, а не зна да је под утицајем моћи. Овде постоји сагласност мо-

ћи, воље и интереса, јер објекат није свестан утицаја на обликовање његових интереса и воље, због чега и нема сукоба. Ово је најпожељнија али и најтеже остварљива димензија моћи. Овако тродимензионално схватање омогућује „озбиљна социолошка (и политиколошка – прим. З. П.), а не само индивидуална психолошка објашњења начина помоћу којих политички системи спречавају захтеве да постану политичка питања или да се уопште и постављају“, (Lukes, 1974, p.40). Примедбе на ове димензије су вишеструке (A. Bradshaw, 1976, p. 121), укључујући и приговоре на вољу (Fischer, Kane, Pereboom & Vargas, 2007), али се до данас сведе на различите интерпретације или потенцирање појединих сегмената, што за нас није у овој теми релевантно за однос моћи, интереса и воље.

Дакле, с обзиром да је моћ способност наметања воље, онда је политичка моћ способност наметања политичке воље, с тим што политичку вољу може да намеће и војска.

Обележја моћи војске

Ако је према Клаузевицу (C. Clausewitz) „рат само скуп политичких активности“ онда је и припрема за рат такође скуп политичких активности политичара и војске, с тим што је моћ на различитим странама и може се употребити у различите сврхе.

Ограничење моћи војске у невојне сврхе се може извршити потпуним раздвајањем војног и цивилног (политичког) доношења одлука како заговара Хантингтон (S. P. Huntington) или интеграцијом војске у друштво како сматра Јановиц (M. Janowitz).

Ова два гледишта имају различита полазишта и решења, али за нас је резултат исти: не може се игнорисати политички карактер тих односа, односно политичке воља власти и војске.

Моћ војске се може посматрати као нешто постојеће, испољено, али и као нешто латентно, неиспољено и засновано на нечему што није очигледно основа моћи.

Војску разликује од других институција, првенствено политичких, поседовање силе којом штити државу и поредак, али и моћ да их доведе у питање. Хијерархија, командовање и послушност потчињених према претпостављеним је веома важно обележје. Из њега проистиче одговорност дефинисана и инкорпорирана у систем. Војску чине професионална лица која се школују у посебним условима, стичу општа и посебна знања, остварују одређена права, али и стичу специфичне обавезе према држави и друштву.

Да би то уопште могла, војска има вредности на којима се изграђују свест, воља и морална одговорност појединаца. Важно обележје је да је она под цивилном контролом и да је било какво политичко организовање и сврставање законом забрањено. Контрола на једној страни спутава злоупотребу њене моћи, на другој, доприноси изградњи свести о њеној специфичној улози изван свих подела, због чега се код грађана високо вреднује. Међутим, таква улога је може довести у ситуацију арбитра националних интереса и судионика политичких догађања и подела, а што је далеко од пожељног.

Дакле, моћ лежи у снази, наоружању, бројности, компактности, функционалности, организованости, одговорности, хијерархији, улози, органима и службама које непосредно делују у друштву, у заштите поретка итд. Сходно димензијама моћи, о моћи војске постоји свест и знање о њеној физичкој моћи али и правној и демократ-

ској немогућности да се она употребљава у политичким догађањима. Међутим, она остаје као потенцијал, што даје више могућности да се моћ користи у одлукама које се доносе или према другој у одлукама које се не доносе. Трећа димензија о суптилном наметању воље и несвесности друге стране о њеном утицају је мање вероватна за војску, а више могућа према њој као објекту.

Предиспозиције за (не)успостављање политичке воље

Припадници војске своје право учешћа у политици конзумирају гласањем на изборима, учешћем у друштвеним организацијама и акцијама које на први поглед није политичко, али може бити, јер остварење већине циљева је у зависности од политичког благослова поретка.

Теоријски и хипотетички политичка воља свих појединаца војске исказана на изборима може бити истоветна, па имамо заједничку вољу као резултат збира појединачних воља. Међутим, као што указује Русо (J. J. Rousseau), општа воља (*volonté générale*), није исто што и воља свих (*volonté de tous*), јер се општа воља односи на општи интерес који се не мора поклапати са свим појединачним, а воља свих обухвата појединачне интересе и представља прост збир појединачних воља и дела интереса који се поклапају, (Русо, 1993, р.45). Да би заједничка воља била формирана као општа воља војске има много аргумената за и против.

Припадници војске се идентификују с њом, али она није монолитна, јер појединци имају различит статус и положај, што може угрозити конституисање заједничке и опште воље. С друге стране, хијерархија, изграђена свест, дисциплинованост и научно реаговање у школи и служби анулирају те разлике, будући да војска делује као целина. Моћ дисциплином ствара индивидуе али их и користи као средство ширења.

Уставна и законска улога војску чини подређеном политичким субјектима државе и цивилној контроли (Устав Републике Србије, 2006, чл. 141), што не иде у прилог њеном политичком експлицирању у форми политичке воље. То значи да о војсци одлучују цивилни органи, а да она треба да се бави искључиво својом професијом и питањима унутар ње саме. Деполитизација подразумева забрану страначког деловања и опредељивања војске као целине или унутар ње саме. Војним лицима је забрањено да буду чланови странака, што значи да не могу истицати своју саобразност са вољом и интересима било које странке. Деполитизација значи и потпуно искључење војних лица у процесима политичког одлучивања, чиме се онемогућава да се њихова воља јави или уопште разуме као политичка воља. Закон изричито наглашава да је војска „идеолошки, интересно и страначки неутрална“ (Закон о Војсци Републике Србије, 2007, чл. 12. став 2.), што не даје оправдање да се војска јавља као експонент сопствене политичке воље или претендента да је формира. Тиме се и обесмишљава сврха и потреба за било каквом политичком вољом.

С друге стране, ако је све то тако, зашто је одувек важно ко ће заузимати челне позиције у војсци и ко ће од политичких структура имати ресор одбране. Могуће је да су разлози слични као и разлози за цивилну контролу, у томе што војска „може да делује као интересна група чији је циљ да утиче на садржаје саме политике“ (Хејвуд, 2004, р. 703). Она за то има средства, знање, моћ а не мање и вољу. Ути-

цај се може остварити преко за њу надлежног министарства, али и помоћу оних чије се надлежности преклапају или имају интерес. Тај интерес се може наћи у вези војске и индустријске и економске гране, јер је војска стваралац и конзумент многих средстава који располаже знатним финансијама, затим у употреби ресурса и појединих служби војске у различите сврхе итд. Војник је по својој професији у „ситуацији учесника у рату у стању нужде а не стању избора и слободе“ (Бабић, 2016, р.4), и његов је интерес да друштво то адекватно вреднује, јер извесно је да може изгубити живот. Посебно што се до сада у пракси и у православљу код Срба у борби „руководило начелом да је од суштинског значаја вредност која се брани, а не извесност успеха, односно победе“ (Гроздић, Кајтез & Гостовић, 2016, р. 28), што опет том чину даје и ирационалну (добро)вољну компоненту. Ако „војничка етика посматра конфликт као универзални образац“ (Гађиновић, 2014, р.135.) укоренен у природи човека, уз чињеницу да су и војници људи, имплицирају се различите могућности за остварење интереса. Несумњиво је да се војска може употребити као интересна група, у сопственим или туђим интересима. То је и највећи разлог да се предупреди евентуално успостављање политичке воље војске или да се она евентуално контролише и инструментализује за своје потребе. Дакле, војска може деловати и као инструмент политике или притиска, што знатно шири утицај и моћ онога који има непосредан утицај на њу. Истовремено и припадници војске могу такву вољу да легитимишу као сопствену ако је не препознају као туђу.

Ипак да би се уопште могла конституисати општа воља војске, нужно би требало наћи њен општи интерес.

Разлози и интереси за хипотетичку заснованост политичке воље

Општи разлози за (не)конституисања политичке воље су развој демократије и потребе да се артикулише политичка воља велике групе људи, а која је због њене специфичне улоге, формално-правно ускраћена.

Разлог унутар војске је перцепција положаја припадника војске у друштву и односа према њима. Следи идентификовање сопствених интереса и преиспитивања сопственог удела према ономе што се даје и што се добија.

Интереси се могу грубо претпоставити као материјални, морални, професионални, институцијски и др. Питање је зашто је ту потребна политичка воља и зар се то не може подвести под редовне потребе и делатности, без политичке конотације. Воља је потребна због тога што постојећи механизми нису у могућности да одговоре на ове потребе у адекватној мери и што постојање политичке воље да се одговори или не одговори није спорно. Ако једна страна потреба или интереса има политичку конотацију, онда се и питање које по својој суштини није, своди на политичко. Супротно, ако се интереси друштва и војске поклапају, изостају разлози за политизацију воље.

У сваком случају, полазишта требају да буду заснована на следећем: интерес је друштва и државе да се ова популација и институција на адекватан начин третира и тиме пренебрегне политизација; контрола и спровођење закона не значи и ћутање контролисаних; ако је реч о специфичној институцији не би требало да постоје разло-

зи да се не говори и о њеним специфичним интересима; војску чине или су је чинили појединци који су средње и високо образовани људи, дакле лица која морају да имају некакав интерес; Констатација дата у другом контексту да у Војсци „људи имају властиту вољу, властите жеље и свој начин размишљања“ (Драговић & Трандафиловић, 2017, р.191) указује да се стереотип о униформности мишљења и интереса мења и да се на то мора сада и у будуће рачунати. Такође, ако је тачна тврдња да „проучавање субјеката и субјективности политике омогућава да се препознају реални играчи, њихови циљеви, интереси и могућности ... и да тај принцип намеће потребу да се посебна пажња усмери на личност али и на структуре, кланове и интересе који стоје иза ње“ (Паномарева & Младеновић, 2017, р.95.) онда је субјективност политике само друго име за вољу или самовољу у политици. Преостаје само начин препознавања мере утицаја и одговор у настојању да се супротстави или представи сопствена воља. Зашто то не би важило и за припаднике војске.

Из свега тога може следити артикулација политичке воље и деловања да се тај интерес усвоји, јавно предочи, затим искористе демократске методе утицаја на остварење, а да он не буде квалификован као непожељна политичка воља.

Дакле, неопходан, али не и довољан разлог, за формирање политичке воље су интереси. Артикулација, начин испољавања и друге могућности зависе од положаја појединца, места и улоге институције, уређења друштва, државе, али и жеље и воље за испољавањем.

Постоје још неки разлози за артикулацију политичке воље. Војска је послодавац, што је значајан фактор у опредељењу за војску, не као узвишеној институцији, него као сигурном послодавцу и извору егзистенције. Та материјализација интереса није по себи лоша за хомогенизацију воље, као и чињеница да послодавац фабрикује послушне или бар професионалне, али не и захтевне припаднике. Међутим, према искуству неолибералног пословања, она као послодавац и закида зараде. То не иде у прилог истоветности политичке воље припадника и политичке воље војске као целине, имајући у виду да војску виде као послодавца иза којег стоје држава или партија на власти. То може бити довољан разлог да се политичка воља огромне већине јави као доминантна и супротстављена вољи војног естаблишмента и вољи политичке елите. Други случај је да се интереси целине и дела подударaju и због тога хомогенизују или инструментализују у случају екстерне политичке или друштвене опасности за институцију.

Указујемо и на неколико претпоставки које афирмативно утичу на заснованост, хомогенизацију и формирање воље било да се остварују или изостају.

Уколико политичка култура у друштву и држави не препознаје значај и улогу војске, може се очекивати неки вид политизације потреба, односно интереса. Афирмативну свест, ставове и односе припадника војске према друштву и вредностима, као и карактер добре воље доводи у питање егзистенцијална угроженост.

Дискрепанција између нормативног и стварног, односи у војној организацији и расподела моћи унутар ње, имају различите последице по вољу. Уколико су у оквиру нормативног и моралног, онда је пренебрегнут могући антагонизам између појединаца и организације. Војска по природи и својој улози нужно изграђује моралну и идеолошку свест припадника, при чему се формира и одређено мњење војске, што не значи да оно не постоји и о питањима политичке природе које у ономе „ако

је потребно“ уграђује питања и сумњу. С друге стране, ако је „морална деградација једног друштва увод у његово пропадање по свим основама“ (Ђурковић, 2017, р. 107.) онда је и избацивање морала и моралног васпитања увод у растакање војске и смисла васпитања воље појединца за жртвовање.¹

Улога војске у очувању стабилности поретка њену вољу и вољу појединаца најчешће идентификује с вољом власти, мање друштва, а по најмање као сопствену. Зато се сваки захтев за стабилношћу може тумачити као израз конзервативне природе војске, опредељеност за поредак, status quo и као идеолошко наслеђе.

Чини се да разлози и претпоставке указују да евентуална политичка воља војске није а priori потреба, него више рефлексивна и нужно изнуђена и да њену сврху треба тражити у успостављању стабилности онако како је она види. Ове претпоставке јесу довољне за артикулацију заједничке политичке воље, али нису довољне за њено конституисање.

Завршно разматрање и оцена о вољи војске као дела апарата принуде *Формирање политичке воље*

За процену политичке воље према компонентама оперативне дефиниције неопходни су знање о „доносиоцима одлуке, о њиховом заједничком разумевању и посвећености одређеном питању или проблему и анализа решења према уобичајеном схватању ефикасности у политици“ (Post, Raile & Raile, 2010, р.671). На жалост доносиоци одлука о питањима војске су изван војске, степен њиховог разумевања и посвећеност проблемима војске и њених припадника су дискутабилни, што закључујемо на основу ефеката политике и уобичајене неефикасности, а за резултат имамо уобичајени дефицит политичке воље.

И у филозофском поимању феномена слободне воље и дилеми да ли је „дживљавамо као могућност избора ... да ли себе дживљавамо проузроковачем у процесу избора и да ли парадигматска искуства означавају узрочне везе и сигурност одлука“ (Nahmias et.al. 2004, р. 178.), дискутабилно је где је ту воља војске и њених припадника. С обзиром да је воља способност, слобода избора, жеља или намера иза које следи активност, одлучивање о нечему, питање о чему војска и њени припадници одлучују, имају слободу избора или активност. Чини се да о ни једном важном питању које се не тиче унутрашње организације и послова професионалне природе, војска не одлучује, нити је њена реч пресудна. Са тог аспекта воља остаје само жеља или хтење које значи „извесно несавршенство или немоћ“ воље. Жеља или хтење да би постали воља морају пратити деловање и ту лежи неслобода „јер бити слободан и делати је једно те исто“ (Арент, 1995, р. 82), а војска има за то способност, моћ и слободу избора. Процес деловања чине више радњи и то: „свест о знању и циљевима, сопственим могућностима и средствима, свест о радњи која

¹ Интересантно је да се морално васпитање поново уводи у Војску Републике Србије.

ће се предузети, слобода избора између могућности и мотива, одлучивање, деловање и на крају резултат и одговорност“ (Пешић, 2016, р. 82). У тако сложеном процесу има много места за препреке и условљавања на различите начине.

Уколико је политичка воља искључиво резултат политичког опредељења наметнутог или усвојеног од одређене политичке опције чији је експонент политичка партија или карактеристика само појединца а не и групе, онда је постојање политичке воље војске ипак немогуће. Уколико је политичка воља појава, стање, процес који није одлика само појединца или који представља свест о политичким догађањима, о сопственим интересима и потребама због којих нужно стоји и извесно опредељење и деловање, онда се реално може говорити о могућностима за артикулисање и конституисање политичке воље.

Под артикулисањем подразумевамо процес јасног и селективног уобличавања политичке воље од мноштва још недовољно уједначених интереса, потреба, жеља, воља итд. Конституисање схватамо као конкретизацију, образовање или утврђивање политичке воље од постојећег и артикулисаног материјала конкретне групе. Формирање означава процес којим се артикулисана и конституисана воља успоставља као препознатљива и експонирана форма која се легитимише по садржају, појави и механизмима деловања као политичка воља, односно означава њену институционализацију.

Држава константно врши артикулацију воља помоћу садржаја инкорпорираних у механизме идеолошког апарата друштва и државе. Ипак политичке партије се јављају као најпродуктивнија средства артикулације и експонирања политичке воље. Због акутне кризе мања је делотворност друштва и вредности које нуди, а партије немају правну могућност деловања у војсци. Артикулација преко друштвених, невладиних и других организација је занемарљива, због тога што су они по правилу на супротним позицијама од војске или су као удружења маргинализована. Тако војсци преостаје само могућност артикулације и конституисања политичке воље око интереса. Али у Војсци РС изричито је законом забрањено поред страначког, њено интересно организовање као целине или дела. С друге стране шта су војни синдикати, него интересне организације, појединаца, дела или целине. За процес формирања политичке воље, преостаје једино легитимна артикулација око појединачних интереса, затим конституисање заједничке воље и на крају заокружен процес формирања преко легалних експонената интереса, а то су синдикати. Међутим, тај процес формално нема перспективу да буде довршен. Институционално је онемогућено формирање опште и политичке воље целине, будући да је дозвољено њено испољавање само као простог збира или заједничке воље појединаца и то око уске групе интереса и конзумирање помоћу избора, чиме се губи релевантан политички карактер. С друге стране, евидентно је да и тако ограничена воља, сходно самој вољи као феномена, мимо главних промотера и опонената, експонирањем из више разлога добија политичку конотацију.² Код цивилних синдиката је „модел

² Протести војних синдиката око егзистенцијалних питања стављају се у политички контекст и противника власти, али и сукоба са војним врхом; различита оцена Председника РС и Владе о тим догађајима; затим јавни иступи око злоупотребе положаја и овлашћења у Војсци; веза и заједнички наступ са другим делом апарата принуде, полицијом; трагични догађаји; појединци који својим протестима изражавају много више од сопствених интереса (самоубиства, штрајк испред органа власти итд.); ресор Министарства одбране као део политичке трговине; компетентност и стручност оних који су на челу МО; контрола и утицај на обавештајне и безбедносне организације у Војсци итд.

интересно-политичке репрезентације ... илустрација друштвене и политичке немоћи“ (Милосављевић & Терзић 2017, р. 203), док је код војних сам чин успостављања синдиката довео до социјалног и интересног дијалога. Разлика је што он нема политичку потпору и партију иза себе, али је карактер садржаја и захтева *de facto* неодојив од политике.

Дакле, према нашем мишљењу, војска има реалне основе за формирање сопствене воље као воље организације или групе, а да ли ће се, када и како трансформисати у политичку, то је комплексно питање.

Трансформација зависи од екстерних и интерних утицаја на њену вољу и могућих одговора на то. Екстерни утицаји, поред нормативних забрана које не морају да буду делотворне, могу због позитивног одговора на очекивања и потребе војске, да предупреде потребу за политизацијом воље. Снагу интерних утицаја треба тражити прво у подударности воље појединаца и институције, затим у њеној моћи да то и оствари сходно димензијама моћи које смо поменули. А да би нека од димензија уопште била делотворна долазимо до теорије моћи коју заступа Фуко (М. Foucault). Чини нам се да је она недостајућа карика у експонирању воље, односно да су од пресудне важности капиларност и дискурс моћи. Како Фуко каже, у друштву се појединци или групе искључују на различите начине и са различитим циљем, а најчешће забраном. „Табу предмета говора, ритуал околности говора, привилеговано или искључиво право субјекта који говори - то су три етапе забране (карактеристичне и за војску – примедба З.П.) које се међусобно пресецају, оснажују и надопуњују“ (Фуко, *Ibid.*, р. 8). Успостављање дискурса војске пренебрегава забрану. Дискурсом се односи на којима се заснива моћ и обликује воља могу посматрати у контекстуалном окружењу и према владајућем дискурсу, од чега зависи и перцепција воље, моћи и употреба. Зато дискурс треба да буде „моћ коју треба задобити.“ Након тога би се инхерентна моћ војске могла сагледавати и разумевати према могућностима и њеном експонирању у крајњим тачкама капиларне мреже односа, што конкретније значи, да у процесу одлучивања њена воља, моћ и утицај би требали да дођу до изражаја по времену, месту и питањима која се тичу ње. Ипак, дискурс јесте моћ, али није важнији од сврхе, а то су садржаји око којих и због којих се формира воља и евентуално легитимише као политичка.

Према нашем мишљењу политичка воља војске није ни нормативно ни фактички пожељна. Такође смо мишљења да не постоји формирана политичка воља припадника војске и војске као целине (бар не јавно) и да је то стање резултат наметнутог са стране или избегавања да се употреби било шта што има политичку конотацију, него израз стварне немоћи. Разлози за претпоставку воље, али и за немоћ артикулације, леже у дугогодишњој маргинализацији војске, институције када је реч о опремању техником и оценом улоге, а појединаца у решавању егзистенцијалних питања. Уз то иду и различити интереси у држави и друштву, транзиционе промене, нормативна решења, идеолошко наслеђе из прошлости итд. У мери колико ове чињенице умањују, у толикој мери и увећавају разлоге за конституисање политичке воље.

Правне могућности за успостављање политичке воље не постоје, али зато фактичких има сасвим довољно.

Како онда после свега негативну конотацију коју изазива формирање политичке воље претворити у афирмативну, односно вољу војске, не нужно и политичку и учинити делотворном и у функцији опште воље и општег добра.

Делотворност воље војске

За делотворност неопходно је изменити и успоставити профил војске и појединаца различит од стереотипа енормног потрошача, високих бенефиција, идеолошког наслеђа и других рецидива прошлости. Профил појединаца је профил транзиционих губитника. Формалноправну забрану артикулације политичке воље треба कंपезовати, с тим што материјална није довољна. Тиме долазимо до институционализације воље, односно до могућности за њено испољавање без атрибута политичка. Реч је о уставним, нормативним и демократски профилисаним каналима комуникације, а којим се простире различита капиларна моћ. Императив је да ти директни механизми и канали кроз министарство за војску, избор челника, других министарстава и институција, Председника Владе и РС итд., буду транспарентни и проходни. Транспарентност чини и дискурс војске јавним, па сваки захтев, промена или недостатак бива изложен суду јавности, због чега је оцена о карактеру добре воље или изостанка воље као политичке ирелевантна. Објективност и очигледност разлога за чињење или не чињење анулира сваку потребу да се вољи ове организације да непожељан карактер „политичка“ и тиме оправдава одлука. Дакле, истина условљава егзистенцију воље и њен карактер.

Такође и сама војска треба више да предузима у афирмисању сопственог статуса у јавном дискурсу и мњењу, без обзира на поверење грађана у њу.

Политички радикализам појединаца по изласку из војске је индикатор дугог и латентног незадовољства и кривиче политичког система и других подсистема.

Да би се предупредили негативни ефекти и потребе за политичком вољом, неопходно је да се организације ветерана, резервних официра, подофицира, пензионисаних лица, синдикати др., инкорпорирају у систем одлучивања као саветодавни органи и да буду транспоненти воље појединаца, већине па чак и воље целине. Не би требало да невладине организације имају више утицаја и могућности наметања свог мишљења од војске или удружења њених припадника. Не би требало ни унапред одбацивати њихово мишљење и квалификовати као покушај да се политичким ангажманом наметне војска као политички актер, јер су скоро сва питања и проблеми војске неполитичког садржаја. Дисперзивност и дисфункционализованост моћи и воље војске могу бити разлог за политизацију воље.

Систем војске не треба да дисквалификује сваки протест и критику као форму непослушности и нарушавања монолитности и борбене готовости. Ту би институција војног омбудсмана, уз синдикате, била од велике помоћи.

Изостанак политичке воље војске не разрешава друге институције обавезе да проблеме, интересе и потребе које имају припадници војске решавају. У анализи јавне политике веома је важан однос између јавне (опште) воље и разлога за постојања или изостанак политичке воље војске или актера који одлучују о њој. Правци анализе тог односа иду у две стране. На једној је неопходно истраживање степена интеракције и последица по доношењу одлука и креирању политике у владиним институцијама, а на другој у објашњењу спољашњих утицаја и притисака.

На крају, суочена са проблемом препознатљивости, легитимности и легалности постојања, проблемом немогућности да се организовано формира, употребе сред-

ства за испољавање и учини делотворном, политичка воља војске ће се реализовати само ако не буде политичка, односно када укине себе као политичку. Пожељна је као део опште воље, непрепознатљива и не експонирана. А то не може без помоћи државе, друштво и других актера политичке праксе. И као таква се мора уважавати, односно и када је нема мора се рачунати на њено присуство.

Закључак

Воља војске је могућа, нужно није политичка а није ни пожељна. Формирана политичка воља војске не би говорила о демократичности друштва и државе, него супротно.

Војска ако нема политичку вољу она је рефлексивна политичка воља појединаца, партија, система и друштва, чија истина није ни близу ономе како се јавно и званично испољава и доживљава. Интерес је политичког система и поретка да због стабилности система апарат принуде буде респектован и задовољан. Мњење војске треба послушавати а дискурс воље омогућити како би се створили реални услови да буде остварена. Уколико је она уважавана одређеном нормативном регулативом и праксом и имуна од политичке елите оних на власти и изван, нужно се и негира као политичка, јер нема свој политички *raison d'être*. И обрнуто!?

Политичка воља апарата принуде је непотребна, али се не може игнорисати постојање воље, а која воља није у својој општости и бити бар делом и политичка воља.

Литература

- [1] Bachrach, P. & Baratz, M. S. (1962). Two Faces of Power, *The American Political Science Review*, vol. 56/4, 947-952.
- [2] Bradshaw, A. (1976). A Critique of Steven Lukes' 'Power: A Radical View', *Sociology*, vol. 10/1, 121-127.
- [3] Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power, *Behavioral Science*, 2/3, 201-215. Преузето са https://welcometorel.files.wordpress.com/2008/08/conceptpower_r-dahl.pdf. 12.12.2018.
- [4] Fischer, M. J., Kane, R., Pereboom, D., & Vargas, M. (2007). *Four Views on Free Will – Great Debates in Philosophy*, Blackwell Publishing Ltd, Malden USA.
- [5] Lukes, S. M. (1974). *Power: A Radical View*, Macmillan, London, New York.
- [6] Nahmias, E., Morris, S., Nadelhoffer, T. & Turner, J. (2004). The Phenomenology of Free Will, *Journal of Consciousness Studies*, 11/ 7–8, 162-179.
- [7] Post, L. A., Raile, A. W., Raile E. (2010). Defining Political Will. *Politics & Policy*, Vol. 38/4, 653-676.
- [8] Арент, Х. (1995). *О слободи и ауторитету* [orig. Between Past and Future]. Зрењанин. Градска народна библиотека у Зрењанину.
- [9] Бабић, Ј. (2016). *Етика рата и теорија праведног рата, интернет издање*. Преузето са <http://www.rastko.rs/cms/files/books/5651a09f8bdef>, 14.12.2018.
- [10] Гађиновић, Р. (2014). Друштвена улога војске у изградњи безбедности државе. *Војно дело, лето*, 129-144.
- [11] Гроздић, Б., Кајтез И., & Гостовић, Д. (2016). Православни поглед на победу и пораз у рату. *Дефендологија*, 37, 17-33. DOI: 10.7251/DEFSR1637002G

[12] Драговић, Н. & Трандафиловић, С. (2017). Људски ресурси - кључни елемент одрживог развоја система одбране РС. *Војно дело*, 2, 182-193. DOI:10.5937/vojdelo1702182D

[13] Ђурковић, М. (2017). Нетипични изазови за безбедност Републике Србије и Републике Српске. *Политика националне безбедности – годишњак Института за политичке студије*, 1, 97-110.

[14] Закон о Војсци Републике Србије, Службени гласник РС, бр. (116/07, 88/09, 101/10, 10/15).

[15] Милосављевић, А., & Терзић, П. (2017). Политичка функција синдиката: теоријске основе и практична димензија. *Српска политичка мисао*, 2, 193-208.

[16] Паномарева, Ј., & Младеновић, М. (2017) „Колективни трамп“ у потрази за новом парадигмом“. *Култура полиса*, 34, 93-108.

[17] Пешић, Р. З. (2011). *Теоријска заснованост политичке воље*. Ниш. Зограф плус.

[18] Пешић, Р. З. (2013). *Институционализација политичке воље*. Ниш. Despot Book-Зограф.

[19] Пешић, Р. З. (2016). Теоријска заснованост воље и политичке воље као политичке појаве. *Theoria*, vol. 59/2, 64-87. DOI:10.2298/TNEO1602060P

[20] Русо, Ж. Ж. (1993). *Друштвени уговор*, Филип Вишњић, Београд.

[21] *Устав Републике Србије*, Службени гласник РС, бр. 98 (2006).

[22] Фуко, М. (2007). *Поредак дискурса*, Карпош, Лозница.

[23] Хејвуд, Е. *Политика*, Слио, Београд, 2004.